

Välineitä lasten ja nuorten mielipiteiden selvittämiseen ja tiedon keräämiseen

Yleistä lasten ja nuorten mielipiteiden selvittämisestä

Mielipiteen selvittämisessä on keskeistä lasten ja nuorten kunnioittaminen, heidän oman elämän asiantuntijuuden arvostaminen sekä osallisuuden kokemuksen vahvistaminen.

Periaatteita

1. Osallistuminen on aina lapsille ja nuorille vapaaehtoista.
2. Mielipiteen selvittämisessä on huomioitava lasten/nuorten ikä ja valittava siihen sopivia menetelmiä.
3. Lapsille/nuorille on kerrottava, miksi mielipiteitä selvitetään, mihin tietoa käytetään ja myöhemmin myös siitä, miten heidän mielipiteensä ovat vaikuttaneet.
4. Osallistumisesta täytyy olla hyötyä heille itselleen.
5. Mielipiteen selvittämisen prosessien tulisi kasvattaa lasten ja nuorten kokemaa osallisuuden tunnetta, ei vähentää sitä.
6. Kertynyt tieto saatetaan selkeään muotoon ja sijoitetaan osaksi päätöksenteon tietopohjaa.
7. Lapsia ja nuoria voidaan kutsua esittelemään näkökulmiaan päättäjille. Tällöin tilanteen täytyy olla heille mielekäs.
8. Mielipiteen selvittämisen prosessit tuovat organisaatioon tietoa paitsi sisällöistä, myös menetelmistä. Organisaatiossa voidaan oppia uutta esimerkiksi työntekijöiden, päättäjien ja seurakuntalaisten välisestä yhteistyöstä, tiedon keräämisen ajoituksen oikea-aikaisuudesta ja päätösten valmistelun sujuvuudesta.
9. Mielipiteen selvittäminen voidaan toteuttaa yhteistyössä lasten ja nuorten kanssa.

Menetelmiä lyhyesti:

- Musiikki ja draama: lapset ja nuoret voivat tehdä esimerkiksi oman rap- tai draama -esityksen heille tärkeistä asioista.
- Ohjattu kävelykierros: kierretään ennalta valittu reitti, jossa on 3-4 pysähdyspaikkaa. Osallistujat arvioivat kohteita ja huomiot kirjataan muistiin. Menetelmä soveltuu käytettäväksi erilaisten rakentamispäätösten valmistelussa, piha-alueiden suunnittelussa yms.
- "Parlamentti": valmisteltavan asian yhteydessä voidaan järjestää lasten ja nuorten "parlamentti", joka muodostaa yhteisen kannanoton asiaan.
- Piirtäminen, valokuvaaminen, videointi: lapset ja nuoret voivat piirtämällä, valokuvaamalla tai videoimalla kertoa toiveitaan ja näkemyksiään esimerkiksi rakennushankkeisiin, tiloihin ja ympäristöön sekä seurakunnan toimintaan liittyen.
- Saduttaminen: Pienimpiä lapsia voidaan kuulla esimerkiksi sadutus-menetelmällä, jossa aikuinen auttaa esiin ja kirjaa lasten kertomaa tarinaa. Ohje: <http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/Sadutus/sadutusohje.htm>
- Suora haastattelu: tietoa voidaan kerätä kysymällä suoraan lapsilta ja nuorilta. Pienilläkin lapsilla on mielipide, joka voidaan kuulla ja ottaa huomioon. Haastateltavien valinta, kysymykset, vastausten kokoaminen ja analysointi järjestetään tarkoitusta vastaavalla tavalla.

- Toiminnan valokuvaaminen: lasten/nuorten toimintaa valokuvataan ja he saavat itse kertoa, mitä kuvissa tapahtuu. Kertomus kirjataan sellaisenaan.

Kyselyjä:

- Kouluyhteistyö: Alueen koulujen kanssa voi tehdä yhteistyötä erityisesti silloin, kun halutaan selvittää laajan joukon tai kokonaisen ikäluokan mielipide.
- Lasten vanhemmilta saatu apu: pienten lasten mielipiteen selvittämisessä on hyvä käyttää apuna lasten vanhempia.
- Verkkokysely: verkkokyselyä voidaan käyttää laajemman joukon mielipiteiden keräämiseen. Kyselyn voi tehdä seurakunnan nuorisotyön sivuilla tai hyödyntää lasten ja nuorten käyttämää sosiaalista mediaa.
- Yleinen mielipiteen selvittäminen lapsille ja nuorille tärkeistä asioista ja heidän mielipiteistään.

Mielipiteiden selvittämisen menetelmiä

1. Ajatus seinälle

Soveluu: kouluikäisille ja sitä vanhemmille, yksin tai ryhmässä

Tarvitaan: Iso paperi tai seinä, kyniä osallistujille, pieniä paperilappusia (esim. Post it - lappuja tai noin pankkikortin kokoisia lappuja), esim. 3 lappua/ osallistuja. Videokamera, jos mahdollista.

1) Seinälle kiinnitettävälle lapulle kirjoitetaan isolla "Kerhossa/leirillä/nuorten toiminnassa tms. pidän tärkeänä.."

2) Jokaiselle osallistujalle jaetaan yhtä monta (esim. 3/ osallistuja) pientä lappusta ja kynät. Tässä vaiheessa työskennellään yksin tai pareittain keskustelematta muun ryhmän kanssa.

3) Jokainen osallistuja jatkaa seinällä olevaa lausetta annetuille pienemmille lapuille haluamallaan tavalla, eli kirjoittaa asioita (yksi asia/lappu) jotka hänen mielestään ovat tässä asiassa tärkeitä.

4) Kun ajatukset on kirjoitettu lapuille, kiinnittää jokainen omat pienet lappunsa seinälle tai seinällä olevalle isolle paperille kaikkien nähtäville.

5) Kun kaikki ovat kiinnittäneet seinälle ajatuksensa, voidaan seinää tutkia yhdessä keskustellen. Tarvittaessa voidaan tarkentaa seinälle ilmestyneitä sanoja ja lauseen loppuja. Samalla voidaan poistaa päällekkäisyyksiä ja yhdistellä samanlaisuuksia, mutta tämän tulee tapahtua yhteispäätöksin. Tärkeää on, että jokaisen mielipidettä kunnioitetaan, väriä mielipiteitä ei ole.

6) Tuloksena on asioita, joita ryhmäläiset pitävät tärkeänä. Isompien osallistujien kanssa (yli 12 - vuotiaat) voidaan jatkaa lausetta "Kerhoa/leiriä/toimintaa tms. tulisi kehittää.. / muuttaa..."

2. GÄTUR eli Ohjattu kävelykierros

- kierretään ennalta valittu reitti, jossa 3-4 pysähdyspaikkaa
 - osallistujat arvioivat kohteita ja kirjaavat huomionsa ylös (esim. mikä on toimivaa, mihin pitäisi saada muutos, mitkä ovat vaarallisia paikkoja, mistä paikasta tykkään jne.)
- Huomiot kootaan ja käydään keskustelua kehittämisideoista

3. Pohdintarastit

Soveltuu: kaiken ikäisille (pienten lasten kanssa oltava samassa ryhmässä kirjoitustaitoinen). Harjoitteen voi toteuttaa isommankin ryhmän kanssa, ja jos aikaa on käytettävissä enemmän kuin 10 minuuttia.

Tarvitaan: Kysymyslapput, kyniä, mielellään iso tila tai useita toisiaan lähellä olevia pienempiä tiloja. Videokamera, jos mahdollista.

1) Pöydille asetetaan lappuja, joissa lukee kysymys (ks. kohta kysymyksiä lapsille / aikuisille), esim. millainen on unelma harrastus?

2) Ryhmä jaetaan niin moneen osaan kuin kysymyksiä halutaan kysyä. Rastivierailut voi toteuttaa yksin tai pienissä 2-6 henkilön ryhmissä. Pienten lasten kanssa ryhmässä on hyvä olla kirjuri/kirjoitustaitoinen. Jokainen ryhmä asettuu omalle aloitusrastille.

3) Ryhmäläiset kiertävät jokaisella rastilla järjestyksessä (ohjaajan johdolla) ja kirjaavat lyhyesti mielipiteensä pöydällä olevasta kysymyksestä samalle lapulle kuin missä kysymys on. Jokainen rastilla vierailu kestää esimerkiksi 5 minuuttia riippuen käytössä olevasta ajasta. Rastien vaihdot tapahtuvat kaikilla samaan aikaan.

4) Seuraavilla rasteilla täydentävät toistensa vastauksia ja keksivät uusia (kenenkään vastausta ei kuitenkaan pyyhitä pois).

5) Kun jokainen ryhmä on käynyt kaikilla rasteilla, käydään yhteisesti läpi rasteille kertyneet vastaukset ja keskustella niistä.

4. Tulevaisuusverstas

Kesto: 3-4 tuntia

Kohderyhmä: yli 7-vuotiaat (jotka osaavat kirjoittaa), 10-30 hlöä, tarvitaan vetäjä + kirjuri

Tila: rauhallinen, runsaasti tyhjää seinätilaa

Välineet: fläppipapereita, teippiä tai sinitarraa kiinnitystä varten, tusseja 1/osallistuja

Muuta: kaunista musiikkia siivittämään ongelma- ja ideointivaiheen toteutusta (esim. CD-soitin ja CD-levyjä)

Tulevaisuusverstas on demokraattinen kehittämismenetelmä, joka soveltuu moniin tilanteisiin ja erilaisille ryhmille. Keskeistä on jokaisen äänen kuuleminen. Tulevaisuusverstas on tarkkaan ohjeistettu prosessi, jossa mielipiteiden, kokemusten ja ajatusten ilmaisu tapahtuu alkuvaiheessa. Jokainen kirjaa tuotoksensa itse fläpeille, jolloin jokaisen ääni tulee kuuluviin eikä kukaan voi niitä kirjaamisvaiheessa kommentoida. Kaikki osallistuvat myös äänestykseen, jossa parhaat ideat valitaan. Äänestäminen tapahtuu pisteiden antamisella siten, että kaikilla on vapaus antaa pisteensä haluamallaan tavalla.

Prosessi on hiljaisten ja arkojen keskustelijoiden kannalta hyvä, sillä mielipiteen ilmaisu ei vaadi puhumista, vaan sen voi kaikessa rauhassa kirjoittaa. Vetäjän tehtävänä on lukea fläppien tuotokset ja tarkistaa, että ryhmä on ymmärtänyt jokaisen kirjoittajan viestin. Tärkeää on, että myös vetäjä osoittaa jokaisen mielipiteen kunnioittamista pitäytymällä kaikenlaisesta mielipiteisiin kohdistuvasta arvioinnista. Todentamsvaiheessa työskennellään pienryhmissä, mikä helpottaa mielipiteiden ilmaisemista vaiheessa, jossa arviointi ja erilaisten mielipiteiden esittäminen on sallittua.

Keskustelujen käymisessä on tärkeää estää jonkin tietyn aktiivisen ryhmän muodostuminen samalla kun suuri osa passivoituu. Ihmisten välisen vuorovaikutuksen ihannemallina pidetään avointa vuoropuhelua eli demokraattista dialogia.

Tyhjät fläpit laitetaan valmiiksi seinille (paljon fläppejä eri puolelle tilaa). Vetäjä kertoo, mistä tulevaisuusverstaassa on kyse ja miten työskentelyssä edetään

5. Tarrakartta

Osallistujille jaetaan alueen (esim. leirikeskus, toimitilan/kirkon ympäristö tai pohjapiirros toimintatilasta, kerhotiloista yms.)

Jokainen merkitsee kartalle paikat tiettyjen kriteerien mukaan.

Esimerkkejä kriteereistä

- kaunis paikka
- ruma paikka
- kiva leikkiä/pelata tms.
- kiusaamisen paikka
- pelottava paikka

Työskentelyjä tulosten hyödyntämiseksi:

- Tarrakarttoja vertaillaan ja käydään tuloksista keskustelua pienryhmissä tai pareittain.
- Kootaan merkityt paikat ja kriteerit yhteiseen karttaan.
- Kootaan kehittämisideat, miten aluetta voisi kehittää

6. Valokuvaus ja videointi

Saadaan tietoa lasten/nuorten toiminnasta, mielenkiinnon kohteista, tilojen käytöstä.

Erityisesti valokuvien ja videoiden suhteen on aina huolehdittava siitä, että sekä lapsilla, nuorilla että heidän vanhemmillaan on tietoa siitä miten ja mihin tarkoitukseen materiaalia käytetään.

- Lapset/nuoret valokuvaavat tai videoivat itse omaa toimintaansa ja ympäristöönsä
- Aikuiset valokuvaavat tai videoivat lasten/nuorten toimintaa.
- Valokuvia ja videoita katsotaan yhdessä ja lapset/nuoret saavat itse kertoa, mitä havaitsevat.

7. Pienten lasten haastatteleminen

Lapsia voi haastatella ryhmänä tai yksitellen, kuvia apuna käyttäen tai ainoastaan kysellen.

Lapset voivat haastatella myös toisiaan. Kysymällä lasten ajatuksia vahvistat lasten kokemusta siitä, että heidän mielipiteitään pidetään tärkeinä eikä ketään syrjitä. Haastattelulla saadaan tietoa lapsille tärkeistä asioista, jota voidaan hyödyntää suunnittelussa ja päätöksenteossa.

”Kerro minulle, mistä sinä tykkäät”

Kenelle: Yli 4-vuotiaille.

Ennakkovalmistelut: Haastattelukysymykset tai haastatteluaiheet. Kynä ja iso paperi.

Kesto: 10–15 minuuttia / ryhmä tai pari.

Ohjeet:

Ryhmähaastattelu, 3–6 lasta ja ohjaaja. Istukaa rinkiin niin, että kaikki näkevät yhteisen ison paperin.

Kysy lapsiryhmältä esimerkiksi, mitä he haluaisivat tehdä kerhossa tai mikä on heidän lempileikkinsä. Jos haastattelu koskee jotain tiettyä asiaa tai suunnitelmaa, se otetaan mukaan kysymyksiin (esim. millainen leikki-tila on kiva, mikä on kiva/ mikä tylsää kirkossa, mitä haluisit tehdä kirkossa ollessasi jne.)

Kuvitellaan, että mikä tahansa on mahdollista, jotta lasten mielikuvitus pääsee valloilleen. Pyri luomaan hyväksyvä ja turvallinen ilmapiiri. Kirjoita vastauksia ylös. Voit myös piirtää lasten sanomisia isolle paperille. Lapsista on hauska seurata, kun heidän ajatuksensa puetaan kuviksi. Katselkaa yhdessä, mitä ideoita ja ajatuksia ryhmässä syntyi. Jokainen lapsi saa laittaa oman merkin kolmen mieluisimman idean kohdalle, siten valikoituvat eniten kannatusta saaneet ideat.

Kerro lapsille, mitä voidaan tehdä oikeasti ja milloin.

VINKKEJÄ

- Kuvat auttavat lasta usein hahmottamaan asioita paremmin kuin pelkät sanat. Voit siis käyttää haastattelutilanteissa apuna erilaisia valmiita, esimerkiksi teemaan liittyviä kuvia.
- Lapset nauttivat myös itse kuvien ottamisesta ja niistä kertomisesta. Anna mahdollisuuksien mukaan lasten ottaa itse kuvia, esimerkiksi kerhotilasta, pihasta, lempileluistaan, liikuntavälineistä, soittimista tai kavereistaan, ja kertoa niistä. Kuvia voi katsella vaikkapa tietokoneelta.
- Informoi vanhempia, että lapsi voi tuoda kerhoon kuvan tai kuvia jostain itselleen mieluisasta asiasta. Katselkaa kuvia yhdessä, ja lapset saavat kertoa omista kuvistaan.

8. Sadutus

Sadutuksessa aikuinen kuuntele lasta niin, että lapsi saa kertoa omin sanoin juuri sellaista satua kuin itse haluaa. Lapsi kokee tällaisen merkittävänä, ja se kehittää myös hänen tarinankerrontataitojaan. Kannustava suhtautuminen lapsen kertomukseen vahvistaa lapsen itsetuntoa. Sadutuksen kautta aikuinen saa myös tietoa lapsen ajattelusta ja hänelle tärkeistä asioista.

”Kerro minulle satu!”

Kenelle: Yli 4-vuotiaille, 2–5 lasta.

Ennakkovalmistelut: Kynää ja paperia.

Kesto: 10–20 minuuttia.

Ohjeet: Kokoontukaa lasten kanssa lähekkäin, mieluiten rinkiin tai pöydän ääreen. Kerro lapsille, että nyt he saavat kertoa sadun: ”Kerro satu, sellainen kuin itse haluat. Kirjoitan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot.”

Sadutusta voi tehdä yhdelle lapselle, pareittain tai pienelle ryhmälle kuitenkin enintään viisi lasta kerrallaan.

Silloin kun mukana on useampi lapsi, lapset keksivät satua vuorotellen virke tai asia kerrallaan.

Sadutusohjeet:

- Sadutusilmapiirin tulee olla hyväksyvä, kaikenlaiset sadut ovat yhtä arvokkaita.

- Ole aidosti kiinnostunut siitä, mitä jokainen lapsi haluaa kertoa.
- Sadutuksessa ei pyritä tiettyyn, saduttajan määrittelemään lopputulokseen.
- Satua ei arvostella tai arvioida eikä sen kautta tulkita kertojaa.
- Lupa sadun kirjoittamiseen pitää kysyä lapselta avoimesti.
- Kirjoita kertomus sana sanalta lapsen nähden. Näin lapsi voi seurata, kuinka puhe muuttuu kirjoitetuksi kieleksi ja toisaalta kirjoitettu puheeksi.
- Älä korjaa tai muuta kertomusta, sillä itse sanoma on tärkeä.
- Voit keskeyttää kerrontaa välillä, jotta ehdit kirjoittaa kaiken ylös.
- Sopikaa, mitä kertomukseen merkitään, esimerkiksi kertojan nimi, ikä, kerrontapaikka, päivämäärä, kirjaaja ja muut kuulijat.
- Lue lopuksi satu lapselle, ja vain jos lapsi haluaa muuttaa tekstiä, se tehdään. Sadusta voi piirtää kuvan ja sitä voi lukea lapsen luvalla myös muille. Jos lapset ovat kerhossa tutun aikuisen kanssa, voivat tutut aikuiset saduttaa lapsia. Kerro silloin edellä mainitut sadutusohjeet aikuisille.

Vinkkejä:

- Saduttaessasi ryhmää kannusta lapsia ennen yhteistä sadutushetkeä odottamaan kerrontavuoroaan. Voit kertoa heille myös, että tarinan juoni ja lopputulos on kaikille yllätys, joka nyt yhdessä keksitään. Mainitse myös aluksi, ettei ole oikeita tai vääriä satuja, vaan kaikilla on mahdollisuus vaikuttaa kertomukseen. Voit keskeyttää välillä kerrontaa ja jakaa tarvittaessa puheenvuoroja, niin että jokainen saa kertoa vuorollaan.
- Ehdota yhteistä leikkiä, jumppaa, askartelua tai laulua sadun aihepiiristä. Voit myös koota sadut kerholaisten yhteiseksi kirjaksi tai muistoiksi jokaisen kerholaisen omaan kansioon.

9. Ryhmien kuuleminen

Lapsia ja nuoria voi kuulla myös edustuksellisten ryhmien kautta. Niitä ovat esimerkiksi

- järjestöt, jotka on perustettu tuomaan lasten ääntä päätöksentekoon; järjestöjä, jotka ajavat lasten etua lähinnä aikuisvetoisesti; järjestöt, jotka tarjoavat lapsille palveluja.
- erilaiset lasten ja nuorten ryhmät, kuten: nuorisovaltuustot, oppilaskunnan hallitukset, lasten ja nuorten kaupunki- tai alueelliset kokoukset, lasten parlamentit tai esimerkiksi oppilaskunnan hallitukset. seurakunnan erilaiset toimintaryhmät.
- lasten ja nuorten omaehtoiset ryhmät. Nuorisotutkimuksessa on tuotu esiin omaehtoisten toimintaryhmien kasvava merkitys sekä kasvokkain että verkossa. Näiden kuuleminen tuo usein esille ääniä, joita ei välttämättä tule esiin muiden toimintamallien kautta.
- lisäksi voidaan poimia edustus joistakin kohdennetuista lasten/nuorten ryhmistä (maahanmuuttajat, sivukylällä asuvat yms.).
- kasvatuksen työntekijät, joilla on esim. palautteiden kautta saatua tietoa lasten ja nuorten toiveista ja siitä, mikä heille on tärkeää.

Kaikissa ryhmämuotoisissa kuulemisissa on huolehdittava siitä, että lapset/nuoret saavat riittävästi tietoa sekä kuultavasta asiasta että siitä, miten asioiden käsittely etenee.

Ryhmämuotoisessa kuulemisessa voi myös pyrkiä rakentamaan vuoropuhelua lasten ja nuorten, hallinnon ja päättäjien välillä.

10. Digitaaliset kuulemiset

Digitaaliset mediat ovat entistä keskeisemmällä sijalla yhä nuorempien lasten elämismaailmassa ja kulttuureissa. Digitaalisia välineitä käyttävien lasten ja perinteisempään viestintään nojaavan hallintokulttuurin välille voi kehittyä sukupolvikuilua tai ohipuhumista. Siksi digitaalisia kuulemisia on kehitettävä.

Yksilötason digitaaliset kuulemiset voivat olla sähköisen aloitteen tekemisen tapaan toimivia välineitä, joilla lapset ja nuoret voivat viestiä päättäjille. Toisaalta ne voivat olla myös päättäjiltä nuorille suunnattuja välineitä, kuten kyselyitä. Näitä käytettäessä on hyvä yrittää ottaa selvälle, kuinka edustava otos tätä kautta saavutetaan.

Ryhmämuotoisia digitaalisia kuulemisia voidaan järjestää joko perinteisten kuulemismenetelmien yhteyteen tai niistä irrallaan. Nämä voivat olla esimerkiksi keskustelualustoja tai selkeämmin ohjattuja keskusteluja. Voidaan myös rakentaa virtuaalimaailmoja.

Sosiaalisen median hyödyntäminen. Sosiaalinen media on laaja käsite, joka kattaa esimerkiksi verkkoyhteisöt (kuten Facebookin), wikit, blogit, verkkoympäristöihin luodut virtuaalimaailmat, joissa toimitaan usein käyttäen avatar-hahmoja (kuten lastenkirkko.fi) tai tiedostojen jakamiseen tehdyt vertaisverkot. Niissä käydään paljon keskusteluja. Ongelmana on, miten saada keskustelu yhdelle alustalle, jolla olisi yhteys päätöksentekoon.

Digitaaliseen kulttuuriin kuuluu ainakin pintatasolla ajasta ja paikasta vapaa vuorovaikutus. Siksi kuuntelua mietittäessä tuleekin ratkaista kysymys, milloin kuulemiselle halutaan asettaa selkeät aikarajat, ja milloin tavoitteena on jatkuva vuorovaikutus.

Digitaalisessa kuulemisessa tulisi huomioida käytettävien välineiden saavutettavuus. Digitaalisten välineiden käyttö ei itsestään ratkaise kuulemisen ongelmia tai motivoi lapsia ja nuoria. Toimiva digitaalinen kuuleminen edellyttää taustalleen toimintakulttuuria, jossa vuoropuhelun laatuun on kiinnitetty huomiota, kuulemisen tavoitteet on säädetty ja prosessi on rakennettu lapsia ja nuoria kunnioittavasti.

Lähteet:

- Lasten ja nuorten kuuleminen: tietokortit hallinnon tueksi. Nuorisotutkimusverkosto.
- www.valtikka.fi
- www.nuorisoseurat.fi
- MLL - Lapsen kuuleminen kerhossa
- Lasten osallistumisen etiikka - Lapset ja nuoret palveluiden kehittäjinä. Lastensuojelun Keskusliitto.